

Postmodernismen har pekats ut som den farliga "andra" från höger och vänster, av feminister liksom anti-feminister. Därför är det provocerande att i feministiskt syfte applicera postmodernistiska grepp och insikter på modern klassteori. Genom att resonera med Marx och Weber, samt äldre och nutida feministiska klasskritiker söker Ulrika Holgersson försoningen mellan feminism och klass bortom den moderna berättelsen.

KLASS OCH POSTMODERNISM

Ett feministiskt val

ULRIKA HOLGERSSON

Från historikern Åsa Linderborgs rosade roman *Mig äger ingen* om pappan Leif Andersson, metallarbetaren, härdaren, minns jag särskilt två sekvenser. I den första ber hon sin nya pojkvän, Joakim, om ett omdöme om sin far. Han, som själv är arbetarklass, får inte alls bilden att gå ihop: "Alkoholångorna, tatueringarna och den tjocka halskedjan i lättmetall var inga attribut för en LO-medlem". Försiktigt famlar pojkvännen efter de rätta orden, som blott blir alltför avslöjande i sin förmenta omskrivning: den nye svärfadern tillhör det av Marx så föraktade trasproletariatet, "patrasket som skulle ställa sig i drängtjänst hos borgarklassen den dagen revolutionen kom", en av de borträknade "i kampen som krävde män av stål".¹

I den andra sekvensen ställer Linderborg frågan om fadern är feminist. Svaret kommer från ryggraden: "Om jag är feminist? Nej så fan heller!". Han var förstås för jämlikhet, men nog tog männen sitt ansvar för hemmet och barnen; det var han ju själv ett levande bevis för. Kunde de inte alla inkluderas i arbetarklassen – "städkärringarna, dagiskärringarna, ICA-kärringarna och kärringarna i vården", jobbarna och de arbetslösa – allihopa tillsammans mot "ruggugglorna på Östermalm"? Vart hade klasskampen tagit vägen?, undrade fadern. "Allt var borta", var hans intryck, tolkar Linderborg: "utopierna tillhörde en annan tid".²

Linderborgs bok utgör bara ett av en mängd exempel på att klass återigen har hamnat i fokus för den offentliga debatten.³ Något av det mest intressanta med just hennes bok är emellertid att den ger uttryck för en paradox. Å ena sidan är den ett exempel på en författare med tämligen traditionella marxistiska vänsteråsikter som, genom skildringen av pappan – till det yttre en representant för arbetarklassen med stort A – lyfter fram klassproblematiken i full belysning på den politiska dagordningen. Å andra sidan kan hela historien läsas som en allegori över den moderna idealarbetaren som en omöjlig och tragisk figur. Det marxistiskt grundade klassprojektet med dess storslaget manliga framgångsberättelse på temat ”från mörkret stiga vi mot ljuset” var på väg mot sitt slut. Med andra ord kan det framstå som om Åsa Linderborg, fastän hennes kulturkritiska gärning till stor del präglats av att lyfta upp klassproblematiken på dagordningen – säkert omedvetet – spelar dem i händerna som propagerat för klassbegreppets död.⁴

Denna ståndpunkt, att klassamhället höll på att försvinna, aktualiserades inte minst samtidigt med kommunismens sammanbrott, och kom att initiera en livlig, i stor utsträckning sociologisk, akademisk debatt.⁵ En av mina grundläggande iakttagelser kring denna, som jag skrivit

Linderborgs bok utgör bara ett av en mängd exempel på att klass återigen har hamnat i fokus för den offentliga debatten.

om i ett annat sammanhang, är att det tycks ha rått konsensus mellan den stora moderna klassberättelsens förespråkare och dess postmoderna kritiker kring definitionen av själva termen klass, liksom kring dess tillämpbarhet för vissa tidsepoker. Det finns med andra ord en inte obetydlig enighet kring uppfattningen att den stora moderna klassberättelsen, grundad av Karl Marx och Max Weber, med manliga klasssubjekt i centrum, ägde sin rättmätiga relevans för att beskriva det kapitalistiska industrisamhällets framväxt, vare sig man menar att detta samhälle upplöstes eller inte.⁶

Min uttryckliga uppfattning är emellertid att vi bör överskrida den stora moderna klassberättelsen och lämna den därhän, utan att för den skull sluta tala om klass. Enligt min åsikt är det lika viktigt nu som någonsin, även om det måste ske på ett nytt sätt. För att klara av det menar jag att vi behöver ta vår utgångspunkt i den feministiska strömning som redan från arbetarrörelsens barndom artikulerade ett motstånd mot den moderna klassberättelsens uteslutande och deterministiska tendenser. Bland de akademiska förgreningarna är det särskilt den socialistiska radikalfeminismen från 1970-talet som intresserar mig. Härifrån går det, menar jag, att bygga en bro över till den postmodernistiska modernitets- och berättelsekritiken och till poststrukturalistisk/postmarxistisk teoribildning. Mitt syfte är att visa hur postmodernismen i valda delar och i viss uträkning skulle

kunna visa vägen mot ett alldeles specifikt håll: mot en situation där klass och feminism inte, som för Linderborgs pappa, ställs mot vartannat, det vill säga jag vill tala för en postmodernt influerad feministisk och postmarxistisk klassanalys.

Jag har disponerat min artikel i tre delar. Först för jag en diskussion kring postmodernism och poststrukturalism och vad dessa kan ha att bidra med för en förnyad klassanalys. Därefter återvänder jag till den moderna klassberättelsens grundare Marx och Weber, och diskuterar deras teorier i korthet och med särskild tanke på den interna feministiska kritik som riktats mot dem. Successivt rör jag mig sedan mot dagens feminister och deras förslag till klassanalys. I en vitt omfattande diskussion har jag varit tvungen att koncentrera mig på några få skilda, men centrala, förslag till lösningar.⁷ Jag förflyttar mig så från Joan Ackers revidering av den moderna klassanalysen och den socialistiska radikalfeminismen, via Beverley Skeggs poststrukturalistiskt färgade Bourdieu-analys, till Nancy Frasers och Judith Butlers dispyt om den politiska vänstern och dess förhållande till identitetspolitik och queerteori. Till Linderborgs bok kommer jag också att återvända mot slutet av min text.

Vad har postmodernismen att erbjuda en feministisk klassanalys?

Den brittiska sociologen Beverley Skeggs har påpekat att klass i postmodernismens namn dömts ut som en strukturalistisk och modernistisk kvarleva, vilket i sin tur dolt den fortsatta existensen av strukturella ojämlikheter och orättvisor.⁸ På samma

gång som det ligger mycket i anmärkningen att postmoderna kritiker kastat ut klassanalysen som barnet med badvattnet, vill jag dock hävda att det är lika riktigt att säga att delar av den postmodernistiska kunskapskritiken gett uppenbara incitament till en ny klassförståelse, en förändring eller ett förkastande av ett modernistiskt perspektiv som också det hade sina flagranta brister. Jag placerar mig då i en tradition av klassanalytiker bestående av historiker, och ej i så hög grad sociologer, som velat tänka om eller röra sig bortom den moderna klassanalysen.⁹

Postmodernismen är onekligen ett komplicerat, omtvistat och flerskiktat begrepp. Det kan, som bekant, beteckna en tankeströmning inom filosofi och samhällsdebatt, som inte minst förkroppsligats i den franske filosofen Jean-François Lyotards ifrågasättande av de stora berättelserna och tanke-systemens – till exempel marxismens, liberalismens och kristendomens – begränsade förutsättningar att förklara en sammansatt verklighet. Egentligen är det en kritik med rötter i efterkrigstidens utveckling av samhällsvetenskap och humaniora, och dess omfattande diskussioner om det moderna samhällets omvandlingar. Vidare är postmodernismen en genre eller ett stilideal inom estetiska områden som konst, arkitektur, litteratur, musik och populärkultur. Och slutligen har det postmoderna definierats som ett historiskt skede, det vill säga vårt nuvarande, vilket efterträtt den moderna, och dessförinnan den tidigmoderna, epoken.¹⁰

Den brittiske, själv postmodernistiskt färgade, historikern Callum G. Brown har

försökt sig på det långt ifrån enkla företaget att ringa in postmodernismens kärna. Han lokaliserar denna till ställningstagandet att verkligheten inte går att representera, bland annat därför att den alltid filtreras genom språk och text. Som en logisk konsekvens följer konstaterandet att ingen auktoritativ röst eller berättelse kan fånga tillvarons komplexitet, ett avfärdande av all historieskrivning med objektivitetsanspråk, av möjligheten att klargöra sanningar i traditionell positivistisk mening.¹¹

För egen del ser jag den kunskapskritiska udden inom postmodernismen som minst sagt drabbande, men jag är inte intresserad av att dra konsekvenserna av

**[...] även det förflutna är
komplext och svårligen låter
sig fångas genom traditionella
berättelser om klass.**

den postmoderna filosofin till dess absoluta spets. Som många feminister före mig har jag i synnerhet funnit den berättelsekritiska dekonstruktionen som mycket användbar.¹² Denna slutsats sammanfaller med den postmarxistiska, poststrukturalistiska tradition som jag utgått från i min egen tidigare forskning, vilken som ett led i ett ifrågasättande av strukturalismen, istället ställt sig bakom en syn på subjekten som fragmenterade och överdeterminerade, och tillvaron som komplicerad och sammansatt.¹³ Men jag inspireras även av det postmodernt influerade problematiserandet av den klassiska dikotomin struktur/aktör,

ekonomi/kultur eller materiell verklighet/språk.¹⁴

För att konkretisera vad jag är ute efter vill jag gärna hänvisa till den amerikanske historikern Dennis Dworkin. I sin bok *Class Struggles* från 2007 talar han för att tidigare teorier om klass inom humaniora och samhällsvetenskap, från Marx och framåt, är problematiska, eftersom de alla i någon mån utmärkts av en dualism mellan en objektiv socioekonomisk struktur och ett subjektivt medvetande. Denna *binära opposition* – som i marxismens beskrivits med metaforen att varje samhälle har en ekonomisk bas och en kulturell, ideologisk och politisk överbyggnad – har enligt Dworkin huvudsakligen utsatts för två sorters kritik. För det första har man menat att fokus på klassberättelser skett på bekostnad av andra identiteter – ett ifrågasättande som kan ses i relief mot de samhällsförändringar som alltså debatterades under 1990-talet. Inte minst för historiker har dessutom, påtalar Dworkin, ögonen öppnats för att även det förflutna är komplext och svårligen låter sig fångas genom traditionella berättelser om klass.¹⁵

För det andra pekar Dworkin ut ifrågasättandet av den binära oppositionens epistemologiska grunder. Här syftar han förstås på den språkliga vändningen inom humaniora och samhällsvetenskap och dess utmaning av teorin att vårt språk, vårt medvetande och våra intressen skulle vara beroende av, eller reflektera, de materiella omständigheter vi lever under. Utgångspunkten för poststrukturalistiska kritiker har ju inte minst varit att språket i sig bidrar till att konstituera verkligheten.¹⁶

Här skulle man också kunna tala med den postmodernt inriktade brittiske historikern Patrick Joyce som mycket medvetet försökt styra sina klassanalyser bort från vad han ser som en slags essentialism eller "foundationalism". Han lutar sig mot den franske postmodernisten och filosofen Jean Baudrillard som hävdar att vissa kategorier som *klass* och *status* historiskt betraktats som "hårdare" än andra. "Uppfattningen", förklarar Joyce, "att viss kunskap är 'hård' är oskiljaktig från idén att det någonstans finns en bas eller ett ursprung till denna som sanktionerar dess hårdhet, dess fasthet."¹⁷ I Foucaults anda ser Joyce begrepp som *klass*, *ekonomi*, *samhälle*, *erfarenhet*, *självet*, liksom *kvinnor* och *män* som formade av modernitetens kunskaps- och maktproducerande diskurs, och därmed som essentialiserade och naturaliserade, till ett stadium där vi ser dem som fundament för kunskap istället för historiska konstruktioner.¹⁸ Följden av Joyces kritik blir då tvärtom att varken genus eller klass kan härledas till några fundament i form av externa referenter.¹⁹ På så sätt befrias också klass- och genusanalysen från varje form av teleologi, en egen förprogrammerad navigator (till exempel en viss ekonomisk eller biologisk grund) som styr den åt ett alldeles bestämt håll. Detta skyllande på en inneboende nödvändighet hos marxismen och dess historieuppfattning har också varit en ständig stötesten för feminismen under hela den moderna klassberättelsens historia.²⁰

Den moderna klassberättelsen – Karl Marx

Att betrakta Karl Marx som klassbegreppets grundare blir lätt ett led i en naturalisering av det som Baudrillard talar om som ett "hårt" och oföränderligt begrepp. Men sanningen är att Marx föddes in i en tid då man redan talade om klasser. Ändå var det han som, till stor del genom att låna av andras definitioner och teorier, lade fast grunden för en modern klassberättelse. Samtidigt bör det framhållas att han aldrig efterlämnade en enda enkel definition av vad han menade med klass. Sammanfattat och något generaliserat kan man dock säga att den kanske viktigaste betydelsen av klass som Marx använder bestäms av hur man organiserar ett samhälles produktion av välstånd, det vill säga hur ägandet och kontrollen över denna är strukturerat. Givet av hur den tekniska utvecklingen, eller de så kallade produktivkrafterna ser ut, står människor i speciella produktionsförhållanden till varandra (i det kapitalistiska samhället fabriksägare i relation till egendomslösa arbetare som bara äger sina egna kroppar och sin arbetskraft).²¹

Som är välbekant vid det här laget kom koncentrationen på produktionsmedel och ekonomi i den klassdefinition som blev hegemonisk i den marxistiska kanon

Men sanningen är att Marx föddes in i en tid då man redan talade om klasser.

tidigt att skapa problem för arbetarrörelsens kvinnor. Inom arbetarklassfamiljen rådde samma patriarkala strukturer som i det övriga samhället; rörelsens mål var ett system med manliga familjeförsörjarlöner. Följaktligen blev de kvinnor

Inga könsmissiga orättvisor erkändes, blott en över allt annat stående klasskamp.

som levde i heterosexuella familjbildningar som hushållsarbetande (ofta även diversearbetande) hemmafruar, klassmedlemmar endast i kraft av sin anknytning till manliga familjemedlemmar. Ja, hela den stora andel kvinnor som förvärvsarbetade – vare sig de var gifta, sammanboende med män, andra kvinnor eller

släktingar eller om de var ensamstående – fick ta konsekvenserna av det manliga familjeförsörjarsystemet och männens totala dominans inom arbetarrörelsen, i form av lägre löner och mindre medbestämmande. Inga könsmissiga orättvisor erkändes, blott en över allt annat stående klasskamp.²²

Som Christina Carlsson Wetterberg visat i sin klassiska avhandling om den socialdemokratiska kvinnorörelsen fanns emellertid medvetenheten om dessa problem från rörelsens början, även om lojaliteten med männen på de flesta håll var stark.²³ Insikten om det kvinnliga arbetets nedvärdering och vikten av en fungerande organisation av hushållsarbete och konsumtion stärktes dessutom undan för undan under 1900-talet, inte minst genom kvinnornas eget ihärdiga föreningsarbete.²⁴

I det akademiska/politiskt teoretiska sammanhanget var det dock inte förrän fram emot 1970-talet som feminister bjöd ett verkligt genomgripande motstånd mot dessa uteslutningsmekanismer hos den moderna klassberättelsen. En första strategi var förstås att synliggöra det kvinnliga arbetet, att bevisa dess värde med hjälp av en reviderad marxistisk måttstock. Det pris som marxistiska feminister fick betala – att söka medlemskap i klassen med stort K i utbyte mot acceptandet att klass gick före kön – var emellertid enligt många kvinnorörelseaktiva alltför högt.²⁵ Således var det först med den socialistiska radikalfeminismen (ibland sorteras denna riktning istället under rubrikerna socialistisk feminism eller radikalfeminism) som marxismens fundament skakades i grunden. Föresatsen att visa att det reproduktiva arbetet var i verklig mening produktivt byttes då ut mot strategin att leda i bevis att produktion (kapitalism) och reproduktion (patriarkat), samtidigt och jämsides och utan inbördes rangordning, bidrog till förtrycket av kvinnor. Juliet Mitchells och Heidi Hartmanns tvåsystemsteorier utgör kanske de mest tongivande exemplen. Bland andra Gayle Rubin är, som jag ska komma till senare, än mer intressant.²⁶

Varken för marxismens del eller för den moderna klassberättelsen i sin helhet har emellertid den feministiska kritiken fått en avgörande betydelse. Dominerande neo-

marxistiska och neo-weberianska klassanalytiker som amerikanen Erik Olin Wright och John Goldthorpe har fortsatt att försvara kategoriseringsscheman som följer lönearbete och ekonomi. Och i sina undersökningar av klassernas sociala rörlighet och politiska preferenser har Goldthorpe till och med gjort hushållet och klasspositionen hos dess högst rankade medlem till utgångspunkt för den enskilda individens subjektiva klassbestämning. Eftersom kvinnor oftast tjänar mindre än män blir det vanligast att de förutsätts associera sig med sina mäns klasspositioner, och inte tvärtom. Som den brittiska sociologen Rosemary Crompton hävdar blir logiken att klass ses som något genusneutralt; genus är ett – mindre grundläggande – förtryck vid sidan om klass.²⁷

Men det är också viktigt för förståelsen av Marx' klassdefinitioner att placera dem i en större kontext, som en del av *den materialistiska historieuppfattningen*. Enligt denna är det de ekonomiska förhållandena som styr samhällsutvecklingen. Den ekonomiska basen (organisationen av produktionen) motsvaras av en viss överbyggnad (kulturella och ideologiska mönster). De som står i samma objektiva positioner i produktionen, och som bildar en *klass i sig*, förenas i kampen för ett gemensamt intresse när de skapar en viss subjektiv identitet och ett särskilt klassmedvetande, en *klass för sig*. Marx säger: "Den härskande klassens tankar är under varje epok de härskande tankarna, dvs. den klass som är den härskande *materiella* makten i samhället, är samtidigt dess härskande *andliga* makt." Utvecklingen går så mot ett system av två

noga uthamrade, tydligt avgränsade klasser: borgarklass och arbetarklass.²⁸

Och det är också här som teorins utslutningsmekanismer definitivt sanktioneras. Olika produktionsätt eller positioner i produktionen ger nämligen olika förutsättningar att utveckla ett klassmedvetande. Särskilt belysande blir det när Marx försöker fastställa småböndernas position, då dessa, till socialisternas besvikelse, gett sitt stöd åt Napoleon III:s statskupp. "Deras produktionsätt", säger Marx i några berömda ordalag, "isolerar dem från varandra i stället för att bringa dem till samverkan". De lever och arbetar inte tätt hopträngda, som städernas arbetare, utan utspridda

Varken för marxismens del
eller för den moderna
klassberättelsen i sin helhet
har emellertid den feministiska
kritiken fått en avgörande
betydelse.

"ungefär som en säck med potatis bildar en potatissäck".²⁹ Det är dock inte enbart småbönderna som skrivs ut ur den stora klassberättelsen som otidsenliga subjekt, oförmögna att bära politisk förändring. Det är en logik som även drabbar den stora gruppen tjänstefolk, sysselsatta i staden såväl som på landet, och varav en stor andel kvinnor.³⁰

Men det gäller förstås och framför allt, vilket jag strax kommer tillbaka till, kvinnor överhuvudtaget, förvärvsarbetande eller ej, vilka alla fick ta konsekvenserna av att

den marxistiska klassmodellen byggt upp en idealbild av ett privilegierat subjekt: i den mest typiska diskursen en muskulös och kraftfull man, slukad av det kapitalistiska samhällets bolmande fabriker. Det var, som jag ska visa, ett arv som i allt väsentligt levde vidare genom den fortsatta bearbetningen av den stora moderna klassberättelsen.

Den moderna klassberättelsen - Max Weber

Där Marx är luddig är Weber mer tydlig. Han definierar klass explicit som en *situation*, som bestäms utifrån vilka positioner, och därigenom ”livschanser”, individen har på varu- och arbetsmarknaderna. Klass handlar alltså här om människors ekonomiska positioner; vad de äger, hur de kan försörja sig och vilka möjligheter de har att konsumera. Istället för produktionsförhållandena är det hos Weber marknaden som styr vilka klasser som ska bildas, ändå är det alltså i båda fallen fråga om ekonomiska, objektiva orsaker.³¹

En mer grundläggande olikhet mellan Marx och Weber är då snarare att Weber inte ser processen, där klassernas koncentreras och ställs mot varandra i ett sista slag, som nödvändig. Så är det Webers uttryckliga hållning att en viss klassituation inte behöver leda till ett korresponderande klassmedvetande. Snarare förutsåg han att klasserna efter hand skulle öka i antal och bli mer diffusa och fragmenterade.³²

På samma gång definierar Weber klass-samhället som ett först och främst modernt fenomen. Weber skiljer nämligen på klasser och *statusgrupper* (*Stände*). Status handlar alltså om ideal som förverkligas genom

specifika livsstilar, uttryckta genom olika sociala grupper. Men till skillnad från klass har inte status nödvändigtvis med ekonomi att göra, eftersom också den fattige kan omfattas av den. Och i motsats till klass måste status alltid vara något subjektivt. Medan fördelningen av välståndet i det kapitalistiska samhället hade sin bas i ekonomin och marknaden, var det i den förindustriella epoken snarast statussystemet som reglerade detta. Med det dock inte sagt att status och klass inte existerade i olika epoker sida vid sida, förvisso med varierande styrkeförhållanden.³³

Hela denna uppsplätning har, som jag ser det, också varit fundamental för den stora klassberättelsens fortsatta utformning. Ty genom att skilja status från klass dränerade Weber sitt eget klassbegrepp på alla subjektiva innebörder. Härigenom kom klass att beröra människors ekonomiska liv, under det att kulturella aspekter av deras vardag hänfördes till en annan utomstående sfär. Så fortsatte Weber på en redan utstakad väg, där klass gick emot att bli ett allt mer renodlat ekonomiskt begrepp, vilket således automatiskt utestängde stora grupper.

Nutida feministisk klassanalys - Joan Acker

På senare tid har den amerikanska sociologen Joan Acker försökt att ta upp tråden från de socialistiska radikalfeministerna vars projekt hon menar aldrig fullföljdes, varken av dem själva eller deras efterföljare. De duala systemteoretikerna som såg klass (kapital/produktion) och kön (patriarkat/reproduktion) som två separata, men

likvärdiga och samverkande kategorier, förmådde aldrig utmana synen på klass som något genus- eller "ras"-neutralt. Det vill säga de kom aldrig att göra upp med mallen för klasskampens aktörer som manlig. Klass fortsatte således att vara ett snävt definierat begrepp kopplat till kapitalet och marknaden.³⁴

De här slutsatserna leder också Acker fram till en kritik av begreppet intersektionalitet, inte minst dess användning bland ett antal tidigare feminister. För genom att blunda för den ständigt pågående genus- och "ras"-konstruktionen av klassförhållandena (Acker använder helst orden *gendered/gendering* och *racialized/racializing*) ses klass som en i det närmaste överhistorisk isolerad kategori. De verkliga länkarna mellan klass-, och för Acker främst genus- och "ras"-relationerna, förblir ouppmärksammade, nämligen att de redan från grunden, i själva tillblivelseögonblicket och sedan fortgående, ömsesidigt konstituerar varandra.³⁵ För att komma bort från detta tänkande, säger Acker och menar sig tala för många andra forskare, måste synen vidgas på vad ekonomi är för något. I inte oväsentlig likhet med de tidiga marxistiska feministerna vill hon så inkludera obetalt, reproduktivt och allmänt livsunderstödjande arbete i denna sfär. Vid sidan om de praktiker som äger rum på marknaden, måste även fördelning genom staten och familjen räknas med i alla klassanalyser. Som en gemensam minsta nämnare allt det som bidrar till människans överlevnad.³⁶

Men det är dessutom viktigt att komma bort från det alltför abstrakta strukturalistiska tänkande som banat väg för det stelbenta och a-historiska sättet att betrakta klass, understryker Acker. Istället är det i de "levda erfarenheterna", i de vardagliga historiskt och geografiskt bundna praktikerna som klass formas. Och här knyter hon explicit an till feministisk ståndpunktsteori; med hjälp av denna kan forskaren studera klassrelationer från de lokala positioner där de produceras. Genom att inta annorlunda ståndpunkter än de vita männen kan ny kunskap om andra grupper erhållas, om deras specifika och konkreta erfarenheter och de praktiker och sociala relationer som format dessa.³⁷

Tveklöst finns det sympatiska drag i Ackers ansats till förnyad klassanalys, inslag som hon som sagt delar med andra feminister som arbetat med förnyelse av klassbegreppet. Jag syftar då på hennes mycket tydliga betonande av att detta utformats med den vite mannen som mall tillsammans med ansatsen att vilja se klass som något relationellt, skapat i processer och praktisk handling.³⁸ Vad jag däremot vill ifrågasätta är om detta låter sig göras inom ramen för den moderna

För genom att blunda för den ständigt pågående genus- och "ras"-konstruktionen av klassförhållandena [...] ses klass som en i det närmaste överhistorisk isolerad kategori.

marxistiska berättelsen som hon samtidigt uttryckligen använder som utgångspunkt för hela sin klassteori. Här vill jag erinra om den poäng som historiker som Dworkin och Joyce gjort om marxismens binära opposition. Ty Acker uttalar bestämt uppfattningen, med klart uttryckt sympati för marxismen och historiematerialismen, att det är ”de materiella livsvillkoren och de relationer som är involverade i produktionen av dessa villkor” som hennes klassdefinition utgår ifrån. Med utgångspunkt i den positionen anklagar hon också postmoderna och poststrukturalistiska feministiska teoretiker för att inte i särskilt hög grad uppmärksamma ”de ekonomiska processer som finns under sårad status”. Konsekvensen blir då att hennes tänkande ohjälpligt genomsyras av det slags ”foundationalism” som Joyce hänvisar till, alltså att ekonomin blir den ”hårda kärnan” i klassbegreppet.³⁹

En invändning kan här naturligtvis bli att Acker verkligen vidgar begreppet ekonomi till att inkludera reproduktion och obetalt kvinnligt arbete samt distribution genom stat och familj. Men vad är det som säger att det är just genus och

Men vad är det som säger att det är just genus och ”ras” som ska lyftas fram som grundläggande vid formandet av varje klassrelation, och inte till exempel också sexualitet?

”ras” som ska lyftas fram som grundläggande vid formandet av varje klassrelation, och inte till exempel också sexualitet? Och vad bygger egentligen dessa till synes objektiva iakttagelser på? Jo, skulle jag vilja hävda, ett tämligen traditionellt och heteronormativt genusbegrepp, baserat på uppdelningen mellan privat och offentligt, kvinnor och män, som så många genusvetare velat upplösa. ”Genus” ska nämligen enligt Acker förstås som ”genomgripande

mönster av olikhet vad det gäller fördelar och nackdelar, arbete och belöning, känslor och sexualitet, bild och identitet, mellan kvinnligt och manligt, skapade genom praktiska handlingar och representationer som rättfärdigar dessa mönster som resulterar i de sociala kategorierna kvinnor och män.” Sant nog lägger hon in brasklappen att genus kan omfatta fler kategorier än män och kvinnor, men det är en tråd hon aldrig följer upp.⁴⁰ Slutligen gör förstås också beslutet att låta ekonomin vara grund för klassdefinitionen, som alltid annars inom den moderna berättelsens ramar, att andra mänskliga områden, aspekter av kultur och identitet, görs mindre viktiga eller blir återspeglings av det ekonomiska.

Ett genomgående problem är följaktligen att Acker gör tvärsäkra antaganden om en till synes genomskinlig verklighet, utan att ägna tillräcklig möda åt att reflektera kring sig själv som kunskapsproducent. En förklaring är att hon anammar den feministiska ståndpunktsteorin, och genom den ger ett kunskapsprivilegium

till de grupper hon själv anser vara förtryckta, till exempel kvinnor och färgade. Från ett poststrukturalistiskt perspektiv kan då förstås frågan ställas om inte också deras erfarenheter är politiska diskursiva konstruktioner, snarare än sannfärdiga utsagor grundade i specifika materiella livsvillkor? Liksom om Acker verkligen kan suddas ut sig själv och sin egen position när hon bedömer vem som besitter nyckeln till att förstå kapitalismens egentliga ansikte?

Det är en viktig fråga Acker ställer när hon pekar på det problematiska att se genus och klass som två åtskilda kategorier. Samtidigt är det också lika möjligt att möta den socialistiska radikalfeminismen med en mer försonande inställning. ”Socialistisk radikalfeminism”, understryker antropologen Lena Gemzöe, ”avvisar den traditionella marxismens idé att kvinnors underordnade position kan förstås som en följd av ekonomisk ojämlikhet. Istället ger den sig i kast med att skapa en teori som tar hänsyn till både klass och kön.” Ingen av dessa är mer grundläggande än den andra, den ena existerar så länge den andra gör det, eftersom de är ”ouplösligt förenade”.⁴¹ Som jag senare ska utveckla är det dessutom anmärkningsvärt att Acker väljer att gå förbi den del av den socialistiska radikalfeminismen som för in frågan om sexualitetens betydelse för utvecklingen av det kapitalistiska systemet. Här existerade onekligen, menar jag, källan för senare poststrukturalistiska feminister att utmana marxismens utestängande gränser, en potential som inte den marxistiska feminismen hade. För det finns, som jag nu efterhand kommer in på, andra vägar till klass, som, till skillnad från Ackers, undviker eller rör sig bortom den moderna berättelsens binära opposition.

Nutida feministisk klassanalys – Beverley Skeggs

Beverley Skeggs har de senaste åren fått ett starkt gensvar inom svensk genusforskning.⁴² Framför allt är det hennes klassiska studie *Att bli respektabel*, ursprungligen från 1997 och baserad på fältarbete och intervjuer med brittiska arbetarkvinnor, som engagerat och berört. Här använder hon Pierre Bourdieus teori om kapitalmetaforer. Redan från födelsen har vi, säger Skeggs, tilldelats ett socialt rum med vilket automatiskt följer olika mått och vikt av ekonomiska, kulturella, sociala och i förlängningen symboliska tillgångar. Så kan hon studera hur klass formas på en mängd arenor, även andra än de vanliga marxistiska: också i vardag och fritid utanför förvärvs- och hemarbetets sfär, i utbildningssituationer, sexualitet och kärleksrelationer eller på shopping- och pubrundor. Vidare lägger Skeggs poststrukturalistisk teori till Bourdieu varpå definitionen av klass blir ganska vag: det är inte bara ”en representation, inte heller en subjektsposition som man kan plocka ned från den diskursiva hyllan och avsiktligt ikläda sig eller en social position man frivilligt kan inta”. Bättre uttryckt är det ”något strukturellt”, som

”har att göra med institutionaliseringen av kapital” och som ”påverkar vilka subjekspositioner som är tillgängliga”.⁴³

Ett genomgående tema i Skeggs studie är *respektabilitet*. Normeringen kring det respektabla var en av de avgörande driv-

Redan från födelsen har vi, säger Skeggs, tilldelats ett socialt rum med vilket automatiskt följer olika mått och vikt av ekonomiska, kulturella, sociala och i förlängningen symboliska tillgångar.

krafterna när klassbegreppet växte fram. ”[K]lass är en diskursiv, historiskt specifik konstruktion, en produkt av medelklassens politiska konsolidering” heter det i inledningen till Skeggs bok. Arbetarklassen tog således form i ett ständigt pågående upprepande av representationer utan egentligt original, vars effekter blev verkliga när människor svarade på dem.⁴⁴ Så mötte de arbetarklasskvinnor som Skeggs talade med de representationer som gjordes av dem genom att försöka ta avstånd från dem. Att vara arbetarklass var ju historiskt förknippat med ”de andras”, de ”icke-respektablas” position; det kunde aldrig leda till något positivt. Och ju mer kvinnorna i Skeggs undersökning vidgade detta gap till denna tillskrivna självbild, desto större kraft fick, paradoxalt nog, föreställningarna

om respektabilitet i deras liv. Liknande bekymmer hade de därtill med sin femininet, eftersom även detta område historiskt erövrats av medelklassens kvinnor. Arbetarkvinnorna saknade helt enkelt förutsättningarna att göra klass och genus på rätt sätt. De hade inte det rätta kapitalet, varken det ekonomiska, kulturella, sociala eller symboliska.⁴⁵

Etnologen Lena Martinsson tolkar Skeggs teoretiska hållning som en i och för sig positiv ansats att utmana ”marxismens och feminismens stora berättelse” genom att framhålla klass, kön och ”ras” som basala ”parallella men samverkande strukturer”. Ändå är Martinsson i grunden mest kritisk. Orsaken är att hon trots allt läser studien som i väsentligaste mening marxistisk. Det finns hos Skeggs, argumenterar Martinsson, en tydlig rågång ”mellan sociala positioner som är strukturellt organiserade som klass, kön och ras” och ”subjekspositioner som är diskursivt konstruerade”, där de förra föregår de senare. Eller med andra ord: det finns en stabil och determinerande ”ordning före det diskursiva”. Det diskursiva för Skeggs är, översätter Martinsson (utan att ta ordentlig hänsyn till metaforen från citatet ovan om den diskursiva hyllan), ett postmodernt ytfenomen att likna med en form av val eller lek. Samtidigt överensstämmer det på ett slående vis med det marxistiska ideologibegreppet i det att det bestäms av de dominerande samhällsklasserna. Hos Skeggs finns alltså, enligt Martinsson, den klassiska marxistiska binära oppositionen mellan bas och överbyggnad, och därtill ”en given och fördiskursiv uppdelning mellan kvinnor och män”.⁴⁶

Precis som Martinsson påpekar är Skeggs text en böljande rörelse mellan olika teoretiska utgångspunkter. Överhuvudtaget är hennes forskningsprofil medvetet eklektisk, vilket möjligen kan vara såväl en börda som en tillgång. Ändå läser, menar jag, Martinsson in en betydelse i studien som inte uttryckligen finns där. När Skeggs skrev *Att bli respektabel* hade hon sökt sig bort från en strukturalistisk marxism till en avsevärt mer poststrukturalistisk hållning. Däremot har hon, som hon själv bekräftar i en intervju, tagit ett steg tillbaka till ett förnyat intresse för marxismen och ideologibegreppet i sin senare forskning om dokusåpor och vad hon kallar ”emotionellt arbete”.⁴⁷

På det hela taget undviker Skeggs i *Att bli respektabel* en direkt diskussion om det marxistiska klassbegreppet. Med Bourdieu kan hon tala om klass i termer av ekonomi, kultur och symboliska värden, utan att, som Acker, ge sig in i närgångna resonemang om vad klassbegreppet till syvende og sidst ska botten i. Och till skillnad från Acker tar hon explicit avstånd från feministisk ståndpunktsteori till förmån för ett poststrukturalistiskt erfarenhetsbegrepp, uttryckt av feminister som Theresa de Lauretis och Joan W. Scott. Enligt detta kan inte strukturella positioner som klass, kön, ”ras” och så vidare bestämma kunskap. ”Erfarenheten genomsyrar vårt positionstagande och vår produktion av positioner”, säger Skeggs – och fortsätter så att markera en hållning som helt avviker från till exempel Ackers krav på att klassanalysen ska ta sin utgångspunkt i lokala historiskt och geografiskt förankrade och bestämda erfarenheter – ”men den fixerar oss inte i vare sig tid eller rum.” Tvärtemot vad Martinsson hävdar ser inte Skeggs någon erfarenhet före diskursen, utan subjekten konstitueras pågående genom densamma.⁴⁸

Det kan vara intressant i sammanhanget att också Acker betraktar Skeggs studie som poststrukturalistisk och att hon hos henne efterfrågar ett problematiserande av de ekonomiska förhållanden som ligger under de processer som Skeggs beskriver.⁴⁹ För egen del skulle jag vilja påstå att det snarare är Skeggs position som möjliggör det som Acker vill åstadkomma, men inte har fullständiga förutsättningar att lyckas med utifrån sitt teoretiska perspektiv: att studera hur klass formats utifrån olika mallar, som den vite västerländske mannens eller medelklasskvinnans, att se klass, genus, ”ras” och andra kategorier som intimt sammanvävda redan i sina tillblivelseögonblick samt att studera klass som en ständigt pågående process eller praktik. Jag vill särskilt stryka under att Skeggs vidgar innebörden av begreppet klass snarare än begreppet ekonomi, vilket å andra sidan är Ackers mål. På så vis kan hon hänföra klasspraktikerna till hela människans tillvaro och inte bara den ekonomiska sfären, oavsett hur utvidgad denna gjorts med en reformerad syn på kvinnors arbete. Emellertid är en svaghet med Skeggs studie, som trots allt borgar för känslan av en påträngande spänning

i den, att hon duckar för en diskussion kring marxismens klassbegrepp. Det finns det dock andra som inte gjort.

Nutida feministisk klassanalys – Nancy Fraser versus Judith Butler

Den amerikanska filosofen Nancy Fraser har sedan 1990-talet och framåt argumenterat för att vänstern i postsocialismens tidevarv måste föra två distinkta, parallella kamper, en för ekonomisk omfördelning och en för kulturellt erkännande av osynliggjorda grupper. Bakgrunden är att hon analytiskt skiljer på två separata former av orättvisor, dels de socioekonomiska, dels de kulturella eller symboliska. De som är ekonomiskt förtryckta behöver omfördelning, de vars erfarenheter och identiteter förnekas kräver erkännande.⁵⁰

Här tänker sig Fraser, idealtypiskt, ett spektrum mellan två poler. I den ena änden befinner sig de kollektiv vars underordning baseras helt och hållet på förhållanden i den ekonomiska strukturen, och som en-

På samma gång som de ekonomiska genusskillnaderna måste omintetgöras, behöver alltså de kulturella enligt Fraser göras synliga.

dast kan räddas genom omfördelning. Ett sådant är i sin renodlade form proletariatet eller arbetarklassen, och dess mål är att avskaffa sig själv. Samtidigt, i den andra ändan, befinner sig grupper vars förtryck

är exklusivt kulturellt baserade. Ett typiskt exempel är, säger Fraser, dem som diskrimineras på grund av sin sexualitet, som de homosexuella. Den enda medicin som kan hjälpa dem är, helt motsatt, ett erkännande från samhället, i kraft av sådant som attityder och lagstiftning, av dem som fullvärdiga, rättmätiga medborgare. Målet blir då alltså att träda fram som grupp istället för att upphävas.⁵¹

Mellan dessa två kontraster placeras sedan Fraser in andra former av förtryck, som hon menar är ett slags blandformer som drabbar andra grupper, så kallade ”bivalenta kollektiv” (bivalent collectivities). Genus och ”ras” är här två likvärdiga exempel. Så är det genus som styr de ojämlika förhållandena på arbetsmarknaden mellan produktivt förvärvsarbete och reproduktivt arbete i hemmen och mellan manligt och kvinnligt lönearbete. Dessa strukturer betraktar hon som ”klassliknande”, alltså inte klasstrukturer, men strukturer som liknar dem, för precis som klassförtrycket måste dessa orättvisor botas genom en förändring av det ekonomiska systemet, en omfördelning. Men, fortsätter hon, hade genusförtrycket enbart varit en fråga om ekonomi hade genus kunnat avskaffas genom omfördelning. Så enkelt är det emellertid inte, eftersom människor även nedervärderas kulturellt på basis av kön, något som gör att denna sorts underordning å andra sidan liknar den sexuella. På samma gång som de ekonomiska genusskillnaderna måste omintetgöras, behöver alltså de kulturella enligt Fraser göras synliga.⁵²

Naturligtvis är det, skriver Fraser vidare, enbart på en analytisk nivå som de

ekonomiska och symboliska maktstrukturerna kan hållas isär. I praktiken sammanverkar de snarare, det vill säga deras relation är dialektisk, så tillvida att ekonomiska orättvisor riktade mot kvinnor exempelvis gör det svårare för deras röster att göra sig hörda, eller att sexistiska normer överförs inom stat och ekonomi, allt i en ”lömsk cirkel”. Den besvärliga lösningen är en strategi som kräver både omfördelning och erkännande: omfördelning av klasskillnader samt erkännande och omfördelning av könsskillnader.⁵³

Som en av Frasers tydligaste kritiker har Judith Butler emellertid ifrågasatt möjligheten att, ens på ett analytiskt plan, separera en materiell sfär från en kulturell. Det hon särskilt siktar in sig på är Frasers bestämda antagande att det sexuella förtrycket aldrig har sin grund i den politiska ekonomin, en utgångspunkt som hon associerar med den nya ortodoxa vänsterns och olika neo-marxisters strategi att avspisa all queer-politik som ”bara kulturell” (”merely cultural”). Egentligen förhåller det sig, säger Butler, tvärtom och hänvisar då till den socialistiska radikalfeminism som jag tidigare berört som en väsentlig kritisk röst i förhållande till den stora moderna klassberättelsen. I denna tradition hänvisar hon till antropologen Gayle Rubin, som ju en gång också gav näring till Butlers egen teori om den heterosexuella matrisen, men som Acker helt förbiser. Rubin med flera skriver nämligen in sexualiteten i den ekonomiska sfären genom att visa hur den heterosexuella familjen och dess normer styr konstruktionerna av ”kvinnor” och ”män” och uppfattningen om en naturlig

genusarbetsdelning, baserad på dessa. Dessutom ska enligt denna tradition produktionen av genus och sexualitet ses som avgörande för ”produktionen av människor själva”. Med en blinkning åt ett berömt citat av Friedrich Engels från *Familjens, privategendomens och statens ursprung* (1884) argumenterar Butler för en utvidgad definition av den ekonomiska sfären så att denna inkluderar ”reproduktionen av varor så väl som den sociala reproduktionen av personer”.⁵⁴ Härmed tydliggörs det dessutom att Butlers tolkning av och förhållningssätt till den socialistiska radikalfeminismen skiljer sig från Ackers. Så ser uppenbarligen Butler en gren av denna som – bland annat med hjälp av psykoanalytisk tradition och genom att lyfta fram begreppet genusarbetsdelning – förnekar att genusförtryck och klassförtryck har separerade ursprung. Dessutom är det viktigt att framhålla att denna socialistiska radikalfeminism leder samma påstående i bevis med hjälp av en genomgripande kritik av det heteronormativa genussystem som fortfarande dröjer kvar hos Acker.⁵⁵

I sitt svar till Butler värjer sig Fraser till fullo mot dessa invändningar. Hennes avsikter är, menar hon, rakt motsatta en sexuellt konservativ marxistisk vänster; snarare har hon velat undvika ”ortodoxa uppdelningar mellan ’bas’ och ’överbyggnad’, ’primära’ och ’sekundära’ förtryck”, hellre vill hon ifrågasätta ”ekonomins primat”.⁵⁶ Frågan är dock om ett sådant program är möjligt utifrån de teoretiska utgångspunkter hon väljer?

Det måste först sägas att det knappast kan råda några tvivel om Frasers intentioner

att klasskampen inte ska ges något försteg i praktiken före till exempel striden för de homosexuellas rättigheter. Men problemet är likafullt att Fraser, när hon skiljer ut klass från den kulturella sfären, gör en hierarkisk, värdemässig skillnad mellan klass och andra kategorier som sexualitet, genus och "ras". Sexualitet

Sexualitet kan aldrig ha med ekonomi att göra, genus och "ras" kan det förvisso, men aldrig i samma bemärkelse som klass; de är bara "klassliknande".

kan aldrig ha med ekonomi att göra, genus och "ras" kan det förvisso, men aldrig i samma bemärkelse som klass; de är bara "klassliknande". En anledning till att Fraser på det här viset kan hålla sitt klassbegrepp rent från all kultur är att hon uttryckligen anammar ett weberianskt perspektiv. Homofobi är inte ett uttryck för klassförtryck, utan, un-

derstryker Fraser, en uteslutning baserad på status.⁵⁷ Frikopplad från kulturell påverkan blir följaktligen klass, på samma manér som jag tidigare demonstrerat hos den stora moderna klassberättelsen, en objektivt sann kategori, höjd över hela det politiska spelet. Uppenbarligen handlar det om samma genusneutrala syn på klass som man även finner hos neo-marxister och neo-weberianer som Olin Wright respektive Goldthorpe, och som feminister som Crompton och Acker kritiserat, fortfarande med utgångspunkten förankrad inom den moderna klassberättelsens gränser.⁵⁸

Själv tror jag dock att vi behöver gå ett steg längre, förbi själva den moderna klassberättelsen. Det räcker alltså inte att, som Acker, vidga synen på ekonomi, utan det är klassbegreppet i sig som måste fyllas med nytt innehåll, vilket Skeggs visat att man kan göra. En analys av klass måste innefatta såväl materiella som kulturella aspekter, och dessa går inte enkelt att skilja åt, liksom det inte går att reducera den ena till den andra. Det vill säga, vi behöver en teori som löser upp den binära oppositionens spänning mellan kultur och ekonomi, aktör och struktur. En sådan kan sökas bland flera forskare, varav den av Skeggs förespråkade Bourdieu helt visst är en, även om det alltså kan vara en nackdel att man med honom undgår debatten med marxismen.⁵⁹ Själv har jag tidigare använt den postmarxistiska teori som grundades av de politiska teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe från Argentina respektive Belgien. Inte minst i det här sammanhanget är de intressanta på grund av att de tangerar Butlers tänkande.⁶⁰

I den numera klassiska *Hegemonin och den socialistiska strategin* från 1985 gör de en poststrukturalistisk omläsning av den marxistiska berättelsens huvudgestalter för att återbörda den pluralism som de menar att den härbärgerat, även om den försvunnit med historiens gång. I marxismens förflutna stannar de särskilt vid Antonio Gramscis hegemoniteori med dess understrykande av kulturens

relativa självständighet gentemot ekonomin, och finner ett frö till en teori som kan föra dem till en punkt bortom marxismen. Vinsten med detta är att det blir möjligt att se hela det sociala livet som diskursivt konstruerat, alltså inte bara språket, utan hela vårt sätt att agera socialt, fysiskt och kroppsligt med varandra. Vi föds, inte helt olikt vad Skeggs säger, in i olika situationer som styrs av olika diskursiva logiker. Klasser, klassrelationer och klassidentiteter blir då konstruktioner som hela tiden omformas i en meningskamp.⁶¹

Vilken bäring har då detta resonemang på Frasers diskussion om omfördelning och erkännande? Till att börja med blir konsekvensen att det teoretiskt inte finns någon principiell skillnad mellan hur klasser formas i jämförelse med hur andra kategorier blir till, som kvinnor, homosexuella eller "raser". Precis som dessa är klass något som vi gör med vårt språk och våra kroppar – här sammanfaller postmarxismen med Butlers tanke om performativitet – med andra ord handlar det, på en och samma gång, om en språklig och en materiell diskurs.⁶² Det medför att det är ett stort misstag att, som Fraser, hävda att den som vill förändra klasskillnader inte är i behov av en erkännandets politik. För klassförtrycket gäller, som jag ser det, i princip samma "olikhetens dilemma" som för andra underordningar. En politisk kamp kan inte komma till stånd utan ett synliggörande – ett uppmärksammande av hur till exempel ett klasskapande eller genusskapande går till – vilket inte hindrar att alla de subjekt och identiteter som frambringas i denna process – också genus och "ras" – inte skulle

bli meningslösa och upplösa i en ideal och jämlik värld.⁶³

För att konkludera kan man säga att vi genom våra handlingar urskiljer oss såväl kulturellt som materiellt från vår omvärld, precis som vi när vi beskriver och handlar i denna omvärld bidrar till att forma den i social och politisk, materiell och kulturell bemärkelse. Fysiska ting, tillika människor, får mening blott när de inträder i ett socialt samspel på särskilda platser och i sammanhang, styrda av normsystem som är lingvistiska, semiotiska, moraliska, religiösa och så vidare. Väsentligt blir således att studera *på vilket sätt* denna process tar gestalt, istället för att söka efter dess

Hur går det till när människor klassificerar och klassificeras i den kapitalistiska ekonomin, i hemmet vid spisen eller framför spegeln, i skolan, i kyrkan/templet/moskéen, i populärkulturen, i idrottens värld, förr och nu och så vidare?

villkor "utanför" den. Hur går det till när människor klassificerar och klassificeras i den kapitalistiska ekonomin, i hemmet vid spisen eller framför spegeln, i skolan, i kyrkan/templet/moskéen, i populärkulturen, i idrottens värld, förr och nu och så vidare?⁶⁴ Vem utesluts och vem innesluts i olika kategorier? På vilket sätt konstrueras klass tillsammans med till exempel genus, "ras" eller sexualitet?

Således kan klass aldrig bli en kategori oberoende av andra kategorier; varje definition har en given plats i en viss berättelse, och vägen till emancipation går genom kritisk granskning av denna. För att komma tillbaka till historien om Leif Andersson, Åsa Linderborgs pappa, är det tydligt att han inte får rum i den traditionella klassberättelsen. Som alkoholiserad och socialt missanpassad tillhör han ju, sitt fina arbetaryrke till trots, från den marxistiskt ortodoxa svärsonens horisont, det reaktionära trasproletariatet. Och när han – det levande undantaget som bekräftar regeln att det inte är arbetarmännen som tar det huvudsakliga ansvaret för hem och hushåll – känner en naturlig solidaritet med ”ICA-tanter”, ”dags- och vårdkärningar” är det en allians som aldrig skulle godkännas av den klassiska marxism han så gärna vill tro på. Inte förrän han själv görs medveten om hur den moderna berättelsen dömer och klassificerar även honom och hans kvinnliga kamrater finns, tänker jag, en ljusning till befrielse. Det måste med andra ord till ett erkännande av klass, och sedan en omfördelning av samhällets resurser.

För forskningen betyder det att vi behöver skriva en ny och bredare klassberättelse. Denna bör innefatta reproduktion, lika mycket som produktion, status, konsumtion och livsstil på samma gång som arbete, hierarki precis som konflikt. Med hjälp av postmodernt inspirerade feministiska och poststrukturalistiska/postmarxistiska glasögon blir det en mångfacetterad berättelse som inte bara är knuten till den moderna epoken.

Noter

- 1 Åsa Linderborg: *Mig äger ingen*, Atlas 2007, s. 203.
- 2 Linderborg 2007, s. 253f.
- 3 Exempelen har blivit otaliga. Ett är den s.k. väskdebatten som satte sin prägel på tidningarnas kultur-, ledar- och debattsidor våren 2007. Strax därefter tog en medelklassdebatt vid, bland annat i *Dagens Nyheter* och med avstamp i tidskriften *Fronesis* nr 24. Dessutom har klassdiskussioner förts i tidskrifter som *Bang* och *Tvärdrag*. I skönlitterär form har ämnet på sistone tematiserats i olika romaner, t.ex. Susanna Alakoskis *Svinalängorna* (2006), Jens Lapidus' *Snabba Cash* (2006), Fredrik Ljunges *Parasiten* (2008), och i essä- eller intervjuböcker som Anneli Jordahls *Klass - är du fin nog?* (2003), Tony Samuelssons *Arbetarklassens bästa partytricks* (2006), och Susanna Popovas *Överklass* (2007); i Stefan Lundells antologi *Stureplan* (2006), samt i den av Susanna Alakoski och Karin Nielsen redigerade *Tala om klass* (2007).
- 4 Tack till Magnus Wennerhag som uppmärksammade möjligheten av denna läsning av Linderborgs text.

- 5 Se exempelvis Terry Nichols Clark och Seymour Martin Lipset: "Are Social Classes Dying?", *International Sociology* vol. 6 1991:4, s. 405, 407; Mike Hout, Clem Brooks och Jeff Manza: "The Persistence of Classes in Post-industrial Societies", *International Sociology* vol. 8 1993:3, s. 261ff, 270f; Jan Pakulski: "The Dying of Class or of Marxist Class Theory?", *International Sociology* vol. 8 1993:3; samt Jan Pakulski och Malcolm Waters: *The Death of Class*, Sage 1996, s. 2f, 24f. Flera av debattens artiklar finns publicerade i David J. Lee och Bryan S. Turner: *Conflicts about Class. Debating Inequality in Late Industrialism: A Selection of Readings*, Longman 1996. För en översikt över diskussionen se även och Rosemary Crompton: *Class and Stratification. An Introduction to Current Debates*, 2:a upplagan, Polity Press 1998. I den svenska kontexten märks exempelvis Göran Greider: *Arbetarklassens återkomst: Om klasskampen, globaliseringen och framstegstanken*, Bonniers 1998; Stefan Svallfors: *Klassamhällets kollektiva medvetande: Klass och attityder i ett jämförande perspektiv*, Boréa 2004; och Diana Mulinari och Anders Neergaard: *Den nya svenska arbetarklassen: Rasifierade arbetares kamp inom facket*, Boréa 2004.
- 6 Ulrika Holgersson, "Hur ska vi förstå klass i historien och idag?", *Arbetarhistoria* 2008 s.127-128.
- 7 En intressant marxistisk tänkare som också diskuterat poststrukturalism/postmodernism som jag av utrymmesskäl fått utesluta är Rosemary Hennessy, t.ex. *Materialist Feminism and the Politics of Discourse*, Routledge 1993.
- 8 Beverley Skeggs: *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*, Daidalos 2000 [1997], översättning från engelskan av Annika Persson, s. 18.
- 9 Gareth Stedman Jones: *Languages of Class: Studies in English Working Class History, 1832-1982*, Cambridge University Press 1984; Joan W. Scott: *Gender and the Politics of History*, Columbia University Press 1999, originalets utgivning 1988, och "The 'Class' We Have Lost", *International Labour and Working-Class History* vol. 57 2000; Patrick Joyce: *Democratic Subjects: The Self and the Social in Nineteenth-Century England*, Cambridge University Press 1994; samt Dennis Dworkin: *Class Struggles*, Pearson Longman 2007. Notera särskilt att denna riktning blir så gott som helt förbigången, även i Cromptons reviderade 3:e upplaga av sitt standardverk. Här nämns t.ex. Joan W. Scott överhuvudtaget inte. Rosemary Crompton: *Class and Stratification*, 3:e upplagan, Polity Press 2008, s. 38ff.
- 10 Se *Nationalencyklopedins* översikt av begreppet postmodernism, även Dworkin 2007, s. 69ff. Historiefilosofen Admir Skodo visar att det bland historiker råder långt ifrån konsensus om vad begreppet postmodernism ska innefatta, lika lite bland dess kritiker som dess förespråkare. Admir Skodo: *Postmodernismens sublimes objekt: En fallstudie om postmodernistisk teori i svensk historiografi*, opublicerad magisteruppsats i historia, Historiska institutionen, Lunds universitet 2006, kapitel II.
- 11 Callum G. Brown: *Postmodernism for Historians*, Pearson Longman 2005, s. 6ff.
- 12 Jean-François Lyotard: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* [1979], University of Minnesota Press 1993, översättning från franskan av Geoff Bennington och Brian Massumi, s. xxiv.
- 13 Jfr Ulrika Holgersson: *Populärkulturen och klassamhället: Arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*, Carlssons 2005, s. 44-62; Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips: *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur 2000 [1999], översättning från danskan av Sven-Erik Torhell, s. 17f, 23-25, 48f.
- 14 Till exempel: Zygmunt Bauman: *Intimations of Postmodernity*, Routledge 1992, s. 53ff; Ernesto Laclau och Chantal Mouffe: "Post-Marxism without Apologies", *New Left Review* 1987:166; Patrick Joyce: "Introduction", *Class*, Patrick Joyce (red.),

- Oxford University Press 1995, s. 12ff; samt Dworkin 2007, s. 5ff.
- 15 Dworkin 2007, s. 3ff, 58, 221; även Joyce 1995, s. 11.
- 16 Dworkin 2007, s. 6.
- 17 Joyce 1994, s. 5f, citat på s. 6.
- 18 Joyce 1995, s. 8.
- 19 Patrick Joyce, "The End of Social History?", *Postmodern History Reader*, Keith Jenkins (red.), Routledge 1997, s. 350f.
- 20 Jfr t.ex. Scott 1999, s. 88; Joyce 1994, s. 4; samt Holgersson 2005, s. 45f.
- 21 Karl Marx: *Kapitalet* Del III, kapitel 52, "Klasserna"; och Förordet till *Kritiken av den politiska ekonomin*, publicerat i *Karl Marx: texter i urval*, Sven-Eric Liedman och Björn Linnell (red.), Ordfront 2003, originalets utgivning 1844, s. 240; Peter Calvert: *The Concept of Class: An Historical Introduction*, Hutchinson 1982, s. 12-25, 67ff; Bo Lindensjö: "Marx' klassbegrepp", *Häftan för kritiska studier* 1968:4; Crompton 1998, s. 26f.
- 22 Christina Carlsson (Wetterberg): *Kvinnosyn och kvinnopolitik: En studie av svensk socialdemokrati 1880-1910*, Arkiv 1986; samt Anne-Marie Lindgren och Marika Lindgren Åsbrink: *Systrar, kamrater!: Arbetarrörelsens kvinnliga pionjärer*, Idé och tendens 2007.
- 23 Carlsson (Wetterberg) 1986.
- 24 Se Brita Åkerman m.fl.: *Vi kan, vi behövs - kvinnorna går samman i egna föreningar*, Akademitratur 1983.
- 25 Rosemary Tong: *Feminist Thought: A Comprehensive Introduction*, Routledge 1995, s. 51-61. För den marxist-feministiska kritiken se Margaret Benston: "The Political Economy of Women's Liberation", *Materialist Feminism: A Reader in Class, Difference, and Women's Lives*, Rosemary Hennessy och Chrys Ingraham (red.), Routledge 1997 [1969], samt Mariarosa Dalla Costa och Selma James: "The Power of Women and the Subversion of the Community", Hennessy och Ingraham 1997 [1972].
- 26 Tong 1995, s. 175-181; Heidi Hartmann: "Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism", *Genushistoria: En historiografiskt exposé*, Christina Carlsson Wetterberg och Anna Jansdotter (red.), Studentlitteratur 2004; och Juliet Mitchell: *Woman's Estate*, Harmondsworth 1971. Jag följer här Lena Gemzöes indelning av olika feminismer. Lena Gemzöe: *Feminism*, Bilda förlag 2004, s. 68.
- 27 Robert Erikson och John Goldthorpe: *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*, Clarendon 1992; och Rosemary Crompton, "Gender and Class Analysis", Lee och Turner 1996, s. 116-119.
- 28 Karl Marx: *Den tyska ideologin*, publicerad i Liedman och Linnell 2003, s. 113; samt Karl Marx och Friedrich Engels: *Det kommunistiska manifestet*, publicerat i Liedman och Linnell 2003, originalets utgivning 1848, s. 126. Om *klass i sig* och *klass för sig* se Karl Marx: *Filosofins elände: Skrifter i urval*, Filosofiska skrifter 1978, s. 354.
- 29 Karl Marx: *Louis Bonapartes 18:e Brumaire*, publicerad i Liedman och Linnell 2003, s. 173f, citat på s. 173; Dworkin 2007, s. 27-30.
- 30 Giles Waterfield: "Introduction", *Below Stairs: 400 Years of Servants' Portraits*, Giles Waterfield och Anne French, National Portrait Gallery London, s. 11. Om LO:s svala intresse för hembiträdernas organisering se även Kerstin Moberg: *Från tjänstehjon till hembiträde: En kvinnlig låglönegrupp i den fackliga kampen*, Acta Universitatis Upsaliensis 1978, s. 207ff, 221.
- 31 Max Weber: *Economy and Society*, publicerad i Joyce 1995, s. 31f; Dworkin 2007, s. 32f; och Calvert 1982, s. 97.
- 32 Anthony Giddens: *The Class Structure of the Advanced Societies*, Hutchinson 1981 (1973), s. 47; Dworkin 2007, s. 33; Calvert 1982, s. 97; Weber i Joyce 1995, s. 33f; Crompton 1998, s. 33-35.
- 33 Weber i Joyce 1995, s. 36f; och Dworkin 2007, s. 33f.
- 34 Joan Acker: *Class Questions: Feminist Answers*, Rowman & Littlefield 2006, s. 3ff, 15f, 19-23, 40, citat på s. 5.

- 35 Acker 2006, s. 5, 7, 21-23, 35ff, 50-53.
- 36 Acker 2006, s. 6-8, 40, 55, 68.
- 37 Acker 2006, s. 40, 45ff. Vad det gäller den mångfacetterade ståndpunktsteorin följer Acker särskilt Dorothy Smiths definition av den som en metodologisk ingång till studier av det sociala. Acker 2006, s. 73, not 6. Jfr Dorothy Smith, kommentar till Hekmans "Truth and Method. Feminist Standpoint Theory Revisited", *Signs* vol. 22 1997:2, s. 396.
- 38 Uppfattningen att klassbegrepp och klassrelationer formats utifrån en manlig mall eller norm finns representerad både bland ståndpunktsteoretiker och poststrukturalister. Se exempelvis Nancy Hartsock: *Money, Sex and Power: Toward a Feminist Historical Materialism*, Longman 1983, s. 1, kapitel 10.; respektive Joan W. Scott: "Om språk, socialt kön och arbetarklassens historia", *Häftan för kritiska studier* 1989:1.
- 39 Acker 2006, citat på s. 40 respektive 35.
- 40 Acker 2006, s. 5f.
- 41 Gemzöe 2004, s. 68.
- 42 Om Skeggs upplevelser av sitt möte med Sverige se Sofie Tornhill och Katharina Tollin: "Om moralismens ekonomi och arbetarklassens värdighet. En intervju med Beverley Skeggs", *Fronesis* 2008 s. 25-26.
- 43 Skeggs 2000, s. 20f, 152.
- 44 Skeggs 2000, s. 9-16, citat på s. 16.
- 45 Skeggs 2000, kapitel 5-6.
- 46 Lena Martinsson: "Är klass en kategori bland andra?", *Olikhetens paradig: Intersektionella perspektiv på o(jäm)likhets-skapande*, Paulina de los Reyes och Lena Martinsson (red.), Studentlitteratur 2005, s.36f.
- 47 Tornhill och Tollin 2008.
- 48 Skeggs 2000, s. 44-50, citat på s. 49. Jfr Joan W. Scott, "Experience", *Feminists Theorize the Political*, Judith Butler och Joan W. Scott (red.), Routledge 1992; och Theresa de Lauretis, *Alice Doesn't: Feminism, Semiotics, Cinema*, Routledge 1984. Om Skeggs' grundmurat negativa inställning till intersektionalitetsbegreppet kan man läsa i Tornhill och Tollin 2008.
- 49 Acker 2006, s. 32-35.
- 50 Nancy Fraser: "From Redistribution to Recognition?: Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist' Age", *New Left Review* 1995:212, s. 69ff. Se vidare *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Post-socialist" Condition*, Routledge 1997; och *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*, Daidalos 2003.
- 51 Fraser 1995, s. 74ff.
- 52 Fraser 1995, s. 78ff.
- 53 Fraser 1995, s. 79.
- 54 Judith Butler: "Merely Cultural", *New Left Review* 1998:227, s. 38ff, citat på s. 40. Jfr även Gayle Rubin: "The Traffic in Women: Notes on a 'Political Economy' of Sex", *Towards an Anthropology of Women*, Rayna Reiter (red.), Monthly Review Press 1975.
- 55 Acker söker stöd för sin kritik av de duala systemteorierna hos Iris Marion Young, men blundar samtidigt för andra viktiga trådar hos henne. Young menar att patriarkat och kapitalism ska uppfattas som ett sammanhängande system och lyfter i likhet med Rubin fram termen genusarbetsdelning framför klass för att förstå hur detta fungerar. Spår av en sådan diskussion att bygga vidare på ser hon redan på flera håll i den socialistiskt radikalfeministiska traditionen, något som Acker alltså inte uppmärksammar. Jfr Acker 2006, s. 22; och Iris Marion Young: "Beyond the Unhappy Marriage: A Critique of the Dual Systems Theory", *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, Lydia Sargent (red.), South End Press 1981, särskilt s. 50.
- 56 Nancy Fraser: "Heterosexism, Misrecognition, and Capitalism: A Response to Judith Butler", *Social Text* vol. 15 1997:3-4, s. 279f.
- 57 Fraser 1997, s. 280f. Se även Anna Marie Smith: "Missing Poststructuralism, Missing Foucault: Butler and Fraser on Capitalism and the Regulation of Sexuality", *Social Text* vol. 19 2001:2, s. 112.
- 58 Jfr Butler 1995, s. 42.

- 59 Andra som arbetat med att sammanfoga struktur och aktör med hjälp av ett processstänkande är t.ex. Anthony Giddens och Zygmunt Bauman. Den senares begrepp *strukuration* har dock utsatts för kraftig kritik från feministiskt håll. Anthony Giddens: *Social Theory and Modern Society*, publicerad i Joyce 1995, s. 107; och Bauman 1992, s. 54ff. För en feministisk diskussion se även t.ex. Robert W. Connell: *Gender and Power*, Stanford University Press 1997, s. 94f.
- 60 Jfr Judith Butler, Ernesto Laclau och Slavoj Žižek: *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, Verso 2000.
- 61 Ernesto Laclau och Chantal Mouffe: *Hegemonin och den socialistiska strategin*, Vertigo 2008 [1985], övers. Carl-Michael Edenborg; samt Laclau och Mouffe 1987.
- 62 Se Holgersson 2005, s. 53ff. Jfr dessutom Martinsson 2005, s. 38f.
- 63 Jfr den feministiska diskussionen om "olikhetens dilemma" i Denise Rileys: "Am I that Name?": *Feminism and the Category of "Women" in History*, Macmillan 1998, s. 112ff.
- 64 För några konkreta exempel på hur en sådan klassanalys kan se ut se tre studier i *Arbetarhistoria* 2008: 127-128: Lars Edgren, "Kyrkbänkar och begravningsplatser: Att studera sociala hierarkier i 1700-talets Malmö"; Orsi Husz: "Klass, människovärde och pengar"; samt Fredrik Nilsson: "'Ett gigantiskt folkhälsoproblem'? Medicinska föreställningar om klass och vikt".

Nyckelord

Klass, klassificering, feministisk klassteori, modern klassberättelse, postmodernism, berättelsekritik, postmarxism, omfördelning och erkännande.

Ulrika Holgersson

Historiska institutionen
Lunds universitet
Box 2074
220 02 Lund
ulrika.holgersson@hist.lu.se